

พิธีบุญกำฟ้าของลาวพวน : กรณีศึกษาหมู่บ้านพวน ตำบลบางน้ำเสียว
อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

นางสาว ยุรี ไบตระกูล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2537

ISBN 974-583-692-3

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I17049208X

BUN KAM FA OF LAO PHUAN : A CASE STUDY OF BAN PHUAN
TAMBON BANGNAMCHIEW, AMPHOE PHROM BURI, SING BURI PROVINCE.

Miss Yuree Baitrakul

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfilment of the Requirements
for the Degree of Master of Anthropology
Department of Sociology and Anthropology

Graduate School

Chulalongkorn University

1994

ISBN 974-583-692-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์

พิธีบุญก้ำฟ้าของลาวพวน : กรณีศึกษาหมู่บ้านพวน ตำบลบางน้ำเชี่ยว
อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

โดย

นางสาว ยุรี ไบตระกูล

ภาควิชา

สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

อาจารย์ที่ปรึกษา

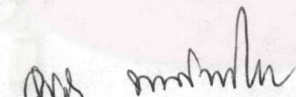
รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คุวินทร์พันธ์

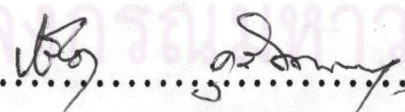

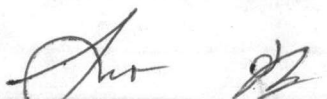
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วัชรากัย)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คุวินทร์พันธ์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ)

พิมพ์ต้นฉบับบทความวิจัยวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

ยุรี ไบตระกูล : พิธีบุญกำฟ้าของลาวพวน : กรณีศึกษาหมู่บ้านพวน ตำบลบางน้ำเชี่ยว อำเภอฟรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี (BUN KAM FA OF LAO PHUAN : A CASE STUDY OF BAN PHUAN ,TAMBON BANGNAMCHIEW, AMPHOE PHROM BURI, SINGBURI PROVINCE) อาจารย์ที่ปรึกษา : รศ.ดร.ปรีชา คุณินทร์พันธ์, 144 หน้า. ISBN 974-583-692-3

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาพิธีบุญกำฟ้าที่แสดงให้เห็นถึงการจัดระเบียบสังคมของลาวพวนบ้านพวน และบทบาทหน้าที่ของพิธีบุญกำฟ้า ในฐานะที่เป็นการแสดงเอกลักษณ์ของลาวพวน

ผลการวิจัยพบว่า พิธีบุญกำฟ้าเป็นพิธีกรรมโบราณที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของลาวพวนที่คงอยู่ สัญลักษณ์ในพิธีกรรมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าพิธีบุญกำฟ้าเป็นพิธีกรรมแห่งความอุดมสมบูรณ์ โดยพิธีกรรมสะท้อนให้เห็นถึง โครงสร้างและการจัดระเบียบทางสังคม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ และพิธีกรรมยังสะท้อนให้เห็นโครงสร้างทางเครือญาติ และการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนหลังการสมรส ซึ่งเป็นแบบ matriloca และการให้ความสำคัญกับญาติทางฝ่ายหญิงเป็นหลัก ซึ่งเป็นแบบ matrilineal อีกทั้งพิธีกรรมยังสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ความเชื่อที่ประกอบด้วยพุทธศาสนา ลัทธิพราหมณ์ และความเชื่อดั้งเดิม ซึ่งมีการจัดลำดับสถานภาพความสูงต่ำภายในโครงสร้างเดียวกัน นอกจากนี้พิธีกรรมยังมีบทบาทในการยึดเหนี่ยวให้ลาวพวนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งในระดับบุคคลและระดับชุมชน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา ..... สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
สาขาวิชา ..... มานุษยวิทยา
ปีการศึกษา 2536

ลายมือชื่อนิสิต .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

C 330549 : MAJOR ANTHROPOLOGY

KEY WORD : LAO PHUAN/KAM FA/SYMBOL/ETHNIC GROUP

YUREE BAITRAKUL : BUN KAM FA OF LAO PHUAN : A CASE STUDY OF BAN PHUAN, TAMBON BANGNAMCHIEW, AMPHOE PHROM BURI, SING BURI PROVINCE. THESIS ADVISOR : ASSO. PROF. PREECHA KUWINPANT, PH.D. 144 PP. ISBN 974-583-692-3

THE PURPOSE OF THIS STUDY IS TO FIND THE RELATIONSHIP BETWEEN THE BUN KAM FA AND SOCIAL ORGANIZATION OF THE VILLAGE OF LAO PHUAN IN SING BURI.

IT IS FOUND THAT THE RITUAL OF BUN KAM FA HAS BEEN PRACTISED UP TO THE PRESENT TIME TO REPRESENT THE IDENTITY OF THE LAO PHUAN AS AN ETHNIC GROUP. IT IS ALSO A FERTILITY RITE. IT IS HERE THAT THE SOCIAL ORGANIZATION OF THE VILLAGE, AS A RICE GROWING VILLAGE CAN BE OBSERVED THEIR LIVELIHOOD HAD VERY MUCH BEEN SUBJECTED TO THE UNPREDICTABLE NATURAL PHENOMINA i.e., RAIN. IT ALSO REFLECTS THE ORGANIZATION OF KINSHIP WHICH IS A MATRILINEAL DESCENTS AND FURTHER STRENGTHEN THROUGH THE PRACTICE OF MATRILocal RESIDENT. IN THE RITUAL, ONE CAN ALSO OBSERVE THE MIXED BELIEFS OF ANIMISM, BRAHMANISM AND BUDDHISM AS IS FOUND IN OTHER VILLAGES IN THAILAND, FINALLY THE OTHER FUNCTION OF THE RITUAL IS TO HELP CONSOLIDATE THE BOND OF RELATIONSHIP OF THE VILLAGERS TO UNIT THEM AS AN ETHNIC GROUP.

ภาควิชา..... สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
สาขาวิชา..... มานุษยวิทยา
ปีการศึกษา..... 2536

ลายมือชื่อนิติ.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ ได้รับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ จากบุคคลหลายท่านด้วยกัน ซึ่งข้าพเจ้าขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วยความซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ตลอดจนแนะแนวความคิดในการจัดทำวิทยานิพนธ์ตลอดมา

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ประสิทธิ์ สวาสดีญาติ กรรมการสอบ ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ คุณยายหลิม พรานพันธุ์ ที่ได้อุปการะในเรื่องที่อยู่อาศัยและความสะดวกต่าง ๆ นอกจากนี้ขอขอบคุณเจ้าอาวาสทั้ง 2 ท่าน กำนัน ชาวลาวพวนบ้านพวนทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี รวมทั้งเพื่อน ๆ พี่น้องที่ได้ให้ความร่วมมือช่วยเหลือในทุก ๆ ด้าน จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี

สำหรับพ่อและแม่ ผู้เสียสละเพื่อการศึกษาของลูกอย่างสม่ำเสมอตลอดมา

ยรี ไบตระกูล

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญแผนที่และตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	5
สมมติฐานในการวิจัย.....	5
แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	8
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
ขอบเขตของการศึกษา.....	12
วิธีการศึกษา.....	12
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
ข้อจำกัดในการวิจัย.....	13
2. สภาพทั่วไปของชุมชนลาวพวนบ้านพวน.....	
ลักษณะทางภูมิศาสตร์.....	15
ที่ตั้งและอาณาเขต.....	16
การคมนาคม.....	16
ลักษณะหมู่บ้านและการตั้งบ้านเรือน.....	20

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ประวัติหมู่บ้าน.....	21
ลักษณะทางประชากร.....	22
การเมืองการปกครอง.....	22
การศึกษา.....	22
สภาพเศรษฐกิจของหมู่บ้าน.....	23
3. ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้าน.....	
ลักษณะครอบครัว.....	30
ศาสนาและประเพณีความเชื่อ.....	33
ประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ.....	36
ลักษณะทางสังคมและวิถีชีวิตโดยทั่วไป.....	49
- อาหารการกิน.....	49
- ภาษา.....	50
- การแต่งกาย.....	50
- ศิลปหัตถกรรมประเภทเครื่องใช้ไม้สอย.....	51
4. รูปแบบ รายละเอียด และการเปลี่ยนแปลงของพิธีบุญกำฟ้า.....	
ความหมายและความเป็นมาของพิธีบุญกำฟ้า.....	54
มูลเหตุของการทำพิธีบุญกำฟ้า.....	55
ช่วงเวลาการทำบุญกำฟ้า.....	57
การประกอบพิธีบุญกำฟ้า.....	59
ลักษณะสำคัญของบุญกำฟ้า.....	59
การเปลี่ยนแปลงรูปแบบและเนื้อหาของพิธีบุญกำฟ้า.....	67
5. พิธีบุญกำฟ้ากับการจัดระเบียบสังคม.....	79
6. วิเคราะห์พิธีบุญกำฟ้า.....	91
สรุปและข้อเสนอแนะ.....	100

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม.....	101
ภาคผนวก ก แผนผังแสดงบริเวณวัดกุฎีทองที่ประกอบพิธีบุญกำฟ้า ปีพ.ศ.2535	103
ภาคผนวก ข แผนผังแสดงบริเวณวัดกุฎีทองที่ประกอบพิธีบุญกำฟ้า ปีพ.ศ.2536	104
ภาคผนวก ค พิธีรับขวัญข้าวเข้ายุ้งฉาง.....	105
ภาคผนวก ง พิธีรำผีฟ้า.....	106
ภาคผนวก จ สวรรค์ชั้นจตุรหาราช.....	108
ภาคผนวก ฉ บทบวงสรวงเทวดา.....	109
ภาคผนวก ช เพลงรำกำฟ้า.....	111
ภาคผนวก ซ เพลงรำถวายฟ้า.....	112
ภาคผนวก ฌ ชาวบ้านพวนที่ให้สัมภาษณ์.....	113
ประวัติผู้เขียน.....	144

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภาพและตาราง

แผนภาพที่	หน้า
1. แผนภูมิแสดงแนวทางในการศึกษา.....	14
2. แผนที่แสดงที่ตั้งตำบลบางน้ำเชี่ยว อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี.....	17
3. แผนที่แสดงที่ตั้งหมู่บ้านพวน ตำบลบางน้ำเชี่ยว.....	18
4. แผนที่แสดงการตั้งบ้านเรือนของหมู่บ้านพวน ตำบลบางน้ำเชี่ยว.....	19
5. แผนภูมิแสดง โครงสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติภายในหมู่บ้านลาวพวน...	32
6. แผนภูมิแสดง โครงสร้างการจัดลำดับชั้นอำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ ในสังคมลาวพวน.....	88

ตารางที่

1. ตารางแสดงร้อยละของการประกอบอาชีพของชาวพวนหมู่ที่ 3 ตำบลบางน้ำเชี่ยว อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี.....	24
2. ตารางแสดงร้อยละของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชาวพวนหมู่ที่ 3 ตำบลบางน้ำเชี่ยว อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี.....	26
3. ตารางแสดงร้อยละของผู้ประกอบอาชีพรับราชการของชาวพวนหมู่ที่ 3 ตำบลบางน้ำเชี่ยว อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี.....	27
4. ตารางแสดงร้อยละของการประกอบอาชีพรับจ้างของชาวพวนหมู่ที่ 3 ตำบลบางน้ำเชี่ยว อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี.....	29
5. ตารางแสดงขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงของพิธีบุญกำฟ้าจากอดีตสู่ปัจจุบัน.....	75
6. ตารางแสดงวงจรชีวิตการทำนาในรอบ 1 ปี ของหมู่บ้านพวน.....	80

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1. ที่ว่าการอำเภอพรหมบุรี ตั้งอยู่ในหมู่บ้านพวน.....	114
2. ลักษณะบ้านเรือนของลาวพวน.....	114
3. อาชีพทำนาซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของลาวพวน.....	115
4. ชาวพวนกำลังต้อนวัวไปเลี้ยงที่ทุ่งนา.....	115
5. ร้านค้าของชำในหมู่บ้าน.....	116
6. ชีวิตประจำวันของชาวพวน ผู้สูงอายุจะเลี้ยงหลานอยู่ที่บ้าน.....	116
7. ศาลบรรพบุรุษประจำหมู่บ้าน.....	117
8. เครื่องมือเครื่องใช้ในอดีตที่ชาวพวนช่วยกันอนุรักษ์ไว้ในศูนย์วัฒนธรรมพวนในหมู่บ้าน.....	117
9. งานประเพณีกำฟ้าเอกลักษณ์ที่สำคัญของลาวพวน.....	118
10. ชาวบ้านจะมาช่วยกันตกแต่งปะรำพิธีและสถานที่จัดงานกำฟ้า.....	118
11. เครื่องมือเครื่องใช้ที่ชาวพวนนำมาตกแต่งปะรำพิธีงานกำฟ้า ปี 2535.....	119
12. เครื่องมือเครื่องใช้ที่ชาวพวนนำมาตกแต่งปะรำพิธีงานกำฟ้า ปี 2536.....	119
13. ตั้งศาลเพียงตา.....	120
14. ชาวพวนกำลังตัดไม้ไผ่เพื่อนำมาทำกระบอกข้าวหลาม.....	121
15. ชาวพวนกำลังแบกไม้ไผ่เพื่อนำไปทำกระบอกข้าวหลาม.....	122
16. แม่บ้านพวนเตรียมอุปกรณ์ทำข้าวหลาม.....	122
17. แม่บ้านพวนกำลังตัดไม้ไผ่สำหรับทำกระบอกข้าวหลาม.....	123
18. ผู้ชายช่วยตัดไม้ไผ่ทำกระบอกข้าวหลาม.....	123
19. ในวันสุกดิบ แม่บ้านพวนตื่นแต่เช้าคั้นกะทิ.....	124
20. แม่บ้านพวนกำลังบรรจุข้าวเหนียวใส่กระบอกไม้ไผ่.....	124
21. ลูกหลานพวนกลับมาช่วยทำข้าวหลาม.....	125
22. แม่บ้านพวนกำลังเผาข้าวหลามด้วยเศษไม้.....	125
23. แม่บ้านพวนกำลังเผาข้าวหลามด้วยฟางข้าว.....	126
24. ในวันสุกดิบ ทุกครอบครัวจะต้องปลอกข้าวหลามให้เสร็จภายในวันนี้.....	126
25. ตอนบ่ายทุกคนจะไปรวมกันที่วัด.....	127
26. ผู้สูงอายุจะแต่งกายนั่งหม้อขาว.....	127

สารบัญชาน (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
27. ชาวบ้านจะแต่งกายพื้นบ้านมาร่วมงาน.....	128
28. การแต่งกายพื้นบ้าน โบราณที่หาดูได้ยาก.....	128
29. ก่อนประกอบพิธีบุญกำฟ้า แม่บ้านพวนต้องไปทำพิธีบอกกล่าวแก่ผีบรรพบุรุษ...	129
30. ขบวนแห่แม่โพงผ.....	129
31. ขบวนแม่โพงผ.....	130
32. พิธีบวงสรวงเทวดา.....	130
33. ขบวนแห่แม่โพงผมาถึงที่วัด.....	131
34. ผู้ว่าราชการให้เกียรติมาเป็นประธานเปิดพิธีบุญกำฟ้า.....	131
35. นายอำเภอกำลังกล่าวรายงานการจัดพิธีบุญกำฟ้า.....	131
36. ผู้ว่าราชการให้เกียรติเป็นตัวแทนจุดไฟเผาข้าวหลามทิพย์.....	132
37. การแสดงการจีข้าวจี.....	133
38. "ข้าวจี" ขนมในพิธีบุญกำฟ้าในอดีต.....	133
39. การรำขอพรจากฟ้า.....	134
40. การรำถวายฟ้า.....	134
41. แม่บ้านพวนทำพิธีบูชาแม่บันได.....	135
42. "แม่เตาไฟ" เครื่องใช้ในครัวที่ถือว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อาศัยอยู่.....	135
43. แม่บ้านพวนหอบสาหร่ายใส่อาหารไปทำบุญที่วัดในวันกำฟ้า.....	136
44. ทุกคนมาร่วมทำบุญตักบาตรข้าวหลาม.....	136
45. ทำบุญตักบาตรข้าวหลาม.....	137
46. ชาวพวนพร้อมใจมาทำบุญร่วมกันจนเต็มหอนันท์.....	137
47. อาหารมากมายที่ชาวพวนพร้อมใจจัดมาถวายพระในวันกำฟ้า.....	138
48. พระสงฆ์กำลังสวดให้ศีลให้พร.....	139
49. ผู้สูงอายุแสดงแอ้วพวน.....	139
50. ผู้สูงอายุแอ้วพวน ร้องลำทำเพลงอย่างสนุกสนาน.....	140
51. พิธีเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษประจำหมู่บ้าน.....	140

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
52. แม่บ้านพวนนำอาหารมาเลี้ยงผีบรรพบุรุษ.....	141
53. เครื่องเซ่นที่ใช้ในการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ.....	141
54. วงอังกะลุง ที่นำมาแสดงในพิธีเปิดบุญกำฟ้า.....	142
55. "วิ่งวัว" การละเล่นพื้นบ้านของลาวพวนที่มีเฉพาะในวันกำฟ้า.....	142
56. ซักกะเย่อ การละเล่นพื้นบ้านเชื่อมความสัมพันธ์ในหมู่ลาวพวน.....	143
57. มหรสพการแสดงในตอนกลางคืน.....	143

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย